

Tribuna

Orlando Barrial (1963) ens va deixar el passat 17 de febrer. Escriure sobre la seva aportació a la cultura, quan ja no està físicament amb nosaltres, em provoca impotència i dolor. És la manca del company arqueòleg que no acceptava ni entenia les barreres, que divulgava les seves idees per la premsa des de ben jove, que no es callava davant del que no considerava ajustat, que tenia cap per lluitar amb estratègia i aconseguir el que considerava, però que també sabia anar-se'n per buscar nous horitzons. Altres han escrit sobre el seu recorregut curricular. Jo faré uns apunts sobre l'arqueòleg i museòleg, destacant al ciutadà responsable i al bon divulgador de patrimoni cultural.

Ens separaven uns anys i ens unia la passió pel patrimoni. El vaig conèixer al voltant de José Luis Maya, que tantes vocacions va saber despertar. Formava part del seu equip i, en la seva etapa de formació, integrava el grup que col·laborava en els projectes del mestre Maya, tant a Barcelona o Lleida com a Osca o Astúries. Abans, s'havia batejat amb Josep Barberà, el padrí arqueòleg de tants de nosaltres. També va completar la metodologia anant a excavacions arqueològiques de França i Itàlia, entre altres.

L'any 1986 vaig viure la intensitat i credibilitat d'un jove Orlando per primer cop. Ell havia decidit treballar a i per a Cerdanyola, el poble que freqüentava en família, que coneixia i estimava. Va engrescar altres companys de la UAB, en especial Joan Francès, i junts van projectar un pla de recuperació del patrimoni cerdanyolenc, pas a pas, amb una estratègia impecable, esperonada a partir de Ca n'Oliver. Va saber convèncer a les forces vives de l'Ajuntament, començant pel seu alcalde, Celestino Sánchez i seguit per Xavier Gordo, responsable de Cultura. També al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, que va recolzar les propostes arqueològiques des del primer moment. Es veia clar que el programa encetat tenia futur, com els anys han demostrat.

I mentre cuidaven el planter de les seves idees sobre patrimoni a l'Ajuntament de Cerdanyola, Orlando treballava com a becari del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments de la Diputació de Barcelona amb Alberto López, participava en excavacions de períodes entre la prehistòria i el món medieval i modern, i responia a les crides del Servei d'Arqueologia quan aquest requeria equips de bons professionals per treballar immediatament en grans intervencions arqueològiques d'urgència. Era un tot terreny.

Activitats

CURS D'ARQUEOLOGIA ROMANA. Tenint en compte la situació actual, el curs es va ajornar fins després de Setmana Santa, ja que la Universitat de Barcelona (on havia de tenir lloc) romandrà tancada fins al 14 d'abril. Les inscripcions, però, ja estaven tancades. Tan aviat tinguem les noves dates fixades, ho farem saber als inscrits.

ART PRIMER. ARTISTES DE LA PREHISTÒRIA. La Societat Catalana d'Arqueologia organitza, si els esdeveniments ho permeten, una **visita guiada i gratuïta per a tots els socis** a aquesta exposició que té lloc al MAC-Barcelona, pel dissabte 16 de maig a les 11 h. La visita serà guiada pel Dr. Albert Rubio. Places limitades. Inscripció anticipada a l'a/e: sca@scarqueologia.com

SETMANA DEL LLIBRE. La XXXVII Setmana del Llibre d'Arqueologia queda posposada fins a nou avís.

El 1987, acabat de llicenciar, ell i els seus companys aconseguen el jaciment ibèric de Ca n'Oliver, abandonat des dels anys seixanta del segle passat, tornés a obrir-se a la recerca. És l'any de la primera excavació d'aquesta nova etapa i mai més es va parar d'estudiar aquest bastió arqueològic, restaurat i adequat a la visita pública a finals del 1990, amb museu monogràfic des del 2010 i declarat BCIN el 2017. Tot un repte que va comptar amb la llavor d'Orlando. No sé si va somiar que Ca n'Oliver aconseguiria ser la proa de la història de Cerdanyola.

Aquell 1987, any 0 de l'arqueologia sistemàtica a la ciutat, ell i els seus companys i companyes funden el Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola (CRAC) amb idees molt clares sobre la protecció, la recerca i la difusió del patrimoni per als especialistes, però sobretot per a la gent del carrer. Aquest col·lectiu serà l'origen de la creació del Servei del Patrimoni Cultural municipal. El 1990 arribava la fundació de la revista *Limes* i, en el primer número, l'alcalde reconeixia el treball il·lusionat, entusiasta i quotidià dels arqueòlegs i estudiants organitzats dins del CRAC i remarcava que la recerca arqueològica estava constantment present en la vida de la ciutat. Entrar com a tècnics a l'Ajuntament aquell mateix any era un excel·lent colofó. El 1998 arribaria la inauguració del Museu de Cerdanyola-Ca n'Ortadó, refugi i exposició dels béns arqueològics documentant el guió històric de la ciutat.

En el treball i en la lluita participaven Orlando i Joan, Joan i Orlando, amb més companys i companyes, en especial Marta Argelagués, aconseguint fer realitat els somnis d'estudiants. Van inventariar el patrimoni històric i artístic municipal, el van difondre amb mestratge, el controlaven i solucionaven els riscos davant de qualsevol amenaça... sempre

cuidant les relacions amb les administracions i els ciutadans. No he conegut mai un equip tan contundent i dilatat en el temps amb resultats tan espectaculars.

La seva innata inquietud el portà a nous camins però, després del parèntesi, tornà amb nous reptes. Arribà a temps per poder participar en la lluita per salvar Can Domènec, per incorporar-lo dins el Pla Especial del Patrimoni Arquitectònic i Arqueològic de Cerdanyola, per aconseguir que esdevingués Museu d'Art Can Domènec, d'on ell va formar part de l'equip rector fins al seu traspàs. Allà on va treballar es va bolcar i va deixar marca: arqueologia, especialista en món ibèric, museologia, art, activista en iniciatives cíviques i culturals, col·laborador en entitats socials i polítiques, participant en mitjans de comunicació i en les xarxes, sempre reivindicant, sumant patrimoni i divulgant la història de Cerdanyola.

Les seves publicacions abasten l'arqueologia, l'art i la museologia; darrerament, la fotografia a *Cerdanyola de nit*. Orlando era un personatge popular i estimat. Era intens, educat, afectuós, amic i, sobretot, lluitador. Ha pogut assaborir la mel del reconeixement en vida i també en la mort. L'acte multitudinari d'homenatge a la seva persona i a la seva aportació al patrimoni cultural, celebrat al jardí del Museu d'Art de Cerdanyola, ha deixat clar quant l'estimàvem.

Araceli Martín Còlliga

SOCIETAT CATALANA D'ARQUEOLOGIA

Ca l'Alegre de Dalt, 79, 1r 2a

08024 BARCELONA

Tel. 934 673 004

A/e: sca@scarqueologia.com

<http://www.scarqueologia.com>

L'exposició «Art primer. Artistes de la prehistòria», que presenta el MAC-Barcelona, proposa un viatge a la recerca dels orígens de l'art; alhora, es pretén explicar l'art rupestre llewantí, una de les expressions artístiques més originals sorgides tant a Catalunya com a la resta de la mediterrània peninsular. Organitzada com a cloenda del 20è aniversari de la declaració de l'art rupestre de la façana mediterrània peninsular com a Patrimoni de la Humanitat per part de la UNESCO, mostra dos-cents cinquanta objectes únics de la prehistòria europea, procedents de museus i institucions catalanes, espanyoles i franceses, i ofereix recursos audiovisuals que recreen escenes animades de la prehistòria, reproduccions de processos tecnològics, o la visita immersiva de coves i abrics. També integra una mirada de gènere al discurs: la contribució de la dona en la creació artística es fa palesa en les escenografies, audiovisuals i d'altres recursos museogràfics.

L'exposició ocupa més de 800 m² de l'espai central del Museu, i s'organitza en sis espais: “Els orígens de l'art”; “L'art paleolític. L'art dels animals”; “L'art llewantí. L'art de les persones”; “L'art de documentar l'art”; “L'art rupestre, patrimoni de la humanitat”, i l'espai “Arqueolab”.

1. Els orígens de l'art. Es planteja el naixement del comportament simbòlic, que possiblement estaria reflectit en les formes geomètriques dibuixades pels nostres avantpassats africans sobre colorants i recipients. El discurs d'aquest espai també es fixa en la relació entre neandertals (que van aparèixer al continent europeu fa uns 300.000 anys) i humans anatòmicament moderns (que van aparèixer al sud del continent africà fa uns 200.000 anys): en diversos moments a partir de fa 70.000 anys, uns i altres es van creuar en la seva expansió, i van tenir una descendència de la qual encara hi ha restes al nostre genoma. Abans del contacte, uns 40.000 anys enrere, els neandertals ja feien servir colorants, pigments i penjolls, i van ser els primers a marcar les parets amb signes geomètrics i siluetes de mans; van desaparèixer fa uns 30.000 anys, i la península Ibèrica va ser l'últim lloc que van habitar.

2. L'art paleolític. L'art dels animals. En l'expansió dels humans moderns pel món i en la seva adaptació a nous paisatges, climes i altres grups humans, es troba la llavor d'un nou gir creatiu en l'evolució del pensament simbòlic: l'aparició de l'art figuratiu, ara fa entre 36.000 i 11.700 anys, amb un gran desenvolupament al sud-oest d'Europa, en coves profundes, abrics i roques a l'aire lliure que van fer de llenços naturals a dibuixos, gravats i pintures, i on contrasten la bellesa i el naturalisme dels animals o l'abundància dels signes, amb

l'escassetat de les representacions humanes. Aquestes representacions també es van materialitzar en suports mobles, com pedra, os, banya, ivori o dents. En aquest espai es fa referència a la creació musical, amb l'aparició d'instruments musicals com flautes, xiulets, brama-dores i arcs musicals.

3. L'art llewantí. L'art de les persones. En algun moment dels inicis de l'era postglacial, entre 11.700 i 7.000 anys enrere, la façana mediterrània peninsular esdevé l'escenari d'un gir sense

precedents en la història de l'art a Europa: el naixement de l'art narratiu. El que coneixem com art llewantí introdueix canvis significatius en els temes i en les formes de relacionar les figures als panells, pintats en balmes i llenços de roca a l'aire lliure. Per primera vegada, escenes plenes de dinamisme i moviment canvien de forma innovadora la manera de narrar històries visualment: els humans són els protagonistes d'escenes que il·lustren tàctiques de cacera, batalles, ajusticiaments, marxes territorials, la recol·lecció de la mel, la maternitat o la mort.

L'origen d'aquest art és objecte de debat. Per a alguns, va ser concebut pels darrers caçadors-recol·lectors postglacials; per a d'altres, és un art neolític, malgrat no parlar d'agricultura i ramaderia. Els temes representats (cacera, guerra o mort) són comuns als dos modes de vida.

4. L'art de documentar l'art. El MAC custodia una col·lecció singular d'obres originals que il·lustren alguns dels primers grans descobriments d'art llewantí, amb calcs de prehistoriadors, dibuixants i artistes com Henri Breuil, Josep Colominas, Joan Vila, Josep Tersol, Antoni Bregante o Francisco Benítez Mellado. Aquests treballs, elaborats entre els anys 1917 i 1965, són avui veritables obres d'art. També es conserven fotografies i reproduccions gràfiques fetes poc després dels primers descobriments, i representen un llegat artístic d'un valor estètic i patrimonial excepcional; aquest valor es multiplica quan algunes d'aquestes obres esdevenen, a més, l'únic registre permanent de l'existència de figures o conjunts ara ja desapareguts, fruit de la ignorància i del vandalisme.

5. L'art rupestre, patrimoni de la humanitat. L'art rupestre és un dels llegats més fascinants i vulnerables dels nostres avantpassats. Avui tots els continents amaguen racons amb aquest tipus d'art, llocs que reuneixen les obres mestres de milers de generacions. S'estima que arreu del món hi ha centenars de milers de jaciments amb art rupestre, i les troballes continuen. Però només un grup reduït ha rebut la màxima distinció atorgada per la UNESCO: la de Patrimoni de la Humanitat. És el cas de l'art rupestre de la façana mediterrània de la península Ibèrica, inclòs al llistat el 5 de desembre de 1998 com la concentració de jaciments més gran d'Europa, que proporciona un quadre excepcional de la vida humana en un moment inicial de la nostra evolució cultural. Dels 758 jaciments declarats, 59 són en terres catalanes, on avui en coneixem ja més de 120 conjunts.

6. Arqueolab. Completa l'exposició aquest espai, de joc i interacció, on es desenvolupen activitats per a tots els públics amb l'objectiu de fer possible la descoberta experiencial de l'art llewantí.